

naša moč je narastla. Nismo sicer širili svojih mej z mečem sovražnim, naše vojske niso požigaje in ropaje teptale tujih dežel, pa napredovali smo vendar in že veliki postali — v zmožnosti duševni. Serčno le naprej tako bratje! tudi mi ukazovali bomo kdej drugim z bistrim svojim umom, kajti na veke so resnične besede Koseskove: „Zakon nature je tak, da iz malega rase veliko.“ *)

A. Z.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

15. sušca l. 1777., tedaj skoraj dve leti potem, ko je vlada za Galicijo na Dunaj poslala načert za patent, sporočila je dvorna kancelija vladarici, in 22. razglašen je bil odlok cesarski v Levovu. Cesarica je zahtevala, da naj se narod Rutenov, kterega je skoraj 2 tretjini zmed prebivavcev v deželi, nikakor ne sme izključiti iz šol, in da naj se šolski red v Galiciji vpelje za spoznavavce vseh 3 ver... Za katoličane naj veljá katekizem, ki je po družih avstrijskih deželah; kar pa zadeva Gerke in Armence, naj vlada pošlje katekizme sedaj navadne na Dunaj, potem bodo pa menihi sv. Bazilija, kterih je več tukaj, zavoljo enakoličnosti novi katekizem napravili.... Tako bodo pa spoznavavci vseh obredov in ljudstva raznih jezikov lahko patent spolnovali.... Vlada naj šolski patent za Galicijo po teh vodilih prenaredi, in če ima še kaj ugovarjati, naj to precej pové in naj ta novi patent predloži.

Ali s temi ugovori se je ta reč zopet odlašala, in normalni šolski patent za Galicijo le ni bil razglašen, kar je cesarica tako zelo želela. Normalna šola v Levovu je hodila sicer svojo pot; tudi druge šole glavnega mesta so se zboljšale, zunaj Levova zgodilo se ni za šole nič kaj posebnega. Vzrok tega je bil, kakor je že grof Vrba naprej povedal, da je bila vlada za Galicijo z opravitki tako preobložena in imela toliko posla na vse strani, da ni mogla na šole misliti.... in tako ni mogel cesar Jožef, ko je spomladi l. 1780. v drugič po Galiciji potoval, svoji materi, kakor skoraj povsod v drugih rečeh, tudi o šolstvu nič veselega naznaniti. Cesarica je zopet priporočevala, naj se spolnuje, kar je že bilo pred leti ukazano, in kakor

*) Ker imajo zlasti učitelji z malim in z malimi opraviti, bode gotovo vsem drag ta mični spis nadepolnega Slovencea.

popred, tako se tudi sedaj ni móglo zgoditi, ker je moči primanjkovalo, in predpogoji niso bili spolnjeni.

Enega vprašanja, ktero pa je za dežele, kakoršne je cesarica vladala, silno važno, še do zdaj nismo nič omenili, namreč vprašanja zastran jezikov.

Preden je cesarica dobila Galicijo in Lodomersko, vladala je nad deželami, ki so se po vstavi in vladi, pa tudi po značaju in jeziku prebivavcev mnogo med sabo ločile, in te so bile nemške, t. j. vse dežele, ktere so spadale k nemški državi, dežele ogerske krone, nizozemske dežele in vojvodstvi Milan in Mantova na Laškem. Od teh poslednjih ne bomo govorili; imele ste svojo posebno vlado v deželi, jezika vradna sta bila francoski in laški, v tisti dobi oba višej izobražena od nemškega.

Dežele ogerske krone imele so od nekđaj v sebi ljudstva raznih jezikov. Iz posebnih okolnosti pa tudi tukaj ni bilo teže zavoljo jezikov. Od leta 1765. je imelo Ogersko Alberta, vojvoda Saksonsko - Teženskega, supruga nadvojvode Marije Kristine, svojega kralj. namestnika v deželi; Ogersko in Sedmograško imele ste vsaka posebno dvorno kancelijo na Dunaji in vladni jezik bil je latinski, kterege so povsod dobro razumeli. *) Da bi se pa tudi znanje nemškega jezika širilo, skerbela je mōdra in pravična postava „Ratio educationis“. Zapovedano je bilo za vsaki 7. glavnih narodov **) napraviti posebne narodne šole v domačem jeziku. Ker sta pa v enem kraji po dva domača jezika, naj se pa šole tako vredujejo, da se bode podučevalo v obeh deželnih jezikih. Povdarjali so pa tudi, da je nemški jezik posebno koristen (insigniter utilis) vojaku, kupcu, rokodelcu, da se v mestih precej od začetka, po terjih vsaj čez nekoliko let, po vaseh pa, če bi pa kaj prida iz tega kazalo, le takšni za učenike postavljajo, ki nemški umejo in pa tudi učiti morejo. To ravnanje, ki se je na vse jezike oziralo, pa razširjanja nemškega jezika prav nič ni zadrževalo. Taube nam pripoveduje, da se je leta 1776. in 1777. v Slavonii in po vseh ogerskih deželah močno razširil. V Oseku in Petrovaradinu ni bilo skoraj družega jezika, kot nemškega. V Karlovcih in Zemunu in drugod so pridigovali po katoliških cerkvah nemško in ilirsko.

(Dalje prih.)

*) Koliko preprirov zastran jezikov so se s tem ognili.

Pis.

**) Ti so bili: Hungari (proprie dicti), Germani, Slavi, (Slovaken) Croati, Ruteni, Iliri (Serb.), Valani (Rumunci) .., ki govore jezik med sabo zelo različan (qui omnes linguas utuntur propriis multumque inter se dissidentibus.) Pis.

popred, tako se tudi sedaj ni móglo zgoditi, ker je moči primanjkovalo, in predpogoji niso bili spolnjeni.

Enega vprašanja, ktero pa je za dežele, kakoršne je cesarica vladala, silno važno, še do zdaj nismo nič omenili, namreč vprašanja zastran jezikov.

Preden je cesarica dobila Galicijo in Lodomersko, vladala je nad deželami, ki so se po vstavi in vladi, pa tudi po značaju in jeziku prebivavcev mnogo med sabo ločile, in te so bile nemške, t. j. vse dežele, ktere so spadale k nemški deržavi, dežele ogerske krone, nizozemske dežele in vojvodstvi Milan in Mantova na Laškem. Od teh poslednjih ne bomo govorili; imele ste svojo posebno vlado v deželi, jezika vradna sta bila francoski in laški, v tisti dobi oba višej izobražena od nemškega.

Dežele ogerske krone imele so od nekđaj v sebi ljudstva raznih jezikov. Iz posebnih okolnosti pa tudi tukaj ni bilo teže zavoljo jezikov. Od leta 1765. je imelo Ogersko Alberta, vojvoda Saksonsko - Teženskega, sopruga nadvojvode Marije Kristine, svojega kralj. namestnika v deželi; Ogersko in Sedmograško imele ste vsaka posebno dvorno kancelijo na Dunaji in vladni jezik bil je latinski, kterege so povsod dobro razumeli. *) Da bi se pa tudi znanje nemškega jezika širilo, skerbela je mōdra in pravična postava „Ratio educationis“. Zapovedano je bilo za vsaki 7. glavnih narodov **) napraviti posebne narodne šole v domačem jeziku. Ker sta pa v enem kraji po dva domača jezika, naj se pa šole tako vredujejo, da se bode podučevalo v obeh deželnih jezikih. Povdarjali so pa tudi, da je nemški jezik posebno koristen (insigniter utilis) vojaku, kupcu, rokodelcu, da se v mestih precej od začetka, po terjih vsaj čez nekoliko let, po vaseh pa, če bi pa kaj prida iz tega kazalo, le takšni za učenike postavljajo, ki nemški umejo in pa tudi učiti morejo. To ravnanje, ki se je na vse jezike oziralo, pa razširjanja nemškega jezika prav nič ni zadrževalo. Taube nam pripoveduje, da se je leta 1776. in 1777. v Slavonii in po vseh ogerskih deželah močno razširil. V Oseku in Petrovaradinu ni bilo skoraj družega jezika, kot nemškega. V Karlovcih in Zemunu in drugod so pridigovali po katoliških cerkvah nemško in ilirsko.

(Dalje prib.)

*) Koliko preprirov zastran jezikov so se s tem ognili.

Pis.

**) Ti so bili: Hungari (proprie dicti), Germani, Slavi, (Slovaken) Croati, Ruteni, Iliri (Serb.), Valani (Rumunci) .., ki govore jezik med sabo zelo različan (qui omnes linguas utuntur propriis multumque inter se dissidentibus.) Pis.